

Kronviltprojektet i Kolmården

Lägesrapport 2008

Anders Jarnemo

Anders Jarnemo
Grimsö Forskningsstation
Institutionen för ekologi, SLU
730 91 Riddarhyttan

E-post: Anders.Jarnemo@ekol.slu.se

Telefon: 070-5733274

Kronviltprojektet i Kolmården – Lägesrapport 2008

Anders Jarnemo

22-12-2008

Syfte

Huvudsyftet med forskningsprojektet på kronvilt är att försöka ta fram fakta som kan användas till att förbättra förvaltningen av kronvilt i Sverige.

Projektet ska ta fram data på hemområdesstorlek, rörelsemönster, biotopval, reproduktion, inventeringsmetoder, effekt av störning samt analysera dagens kronviltförvaltning.

Projektet har tre olika studieområden: Kolmården, södra Skåne samt Halle-Hunneberg i Västergötland.

Inventeringsmetoder

Syftet med att testa och jämföra inventeringsmetoder är att se vilka metoder som kan vara användbara för jägare och markägare.

De metoder som testats hittills är flyginventering med helikopter, spillningsinventering på provytor, brunstobservationer samt foderplatsräkning.

Flyginventering med helikopter kräver snötäcke och bra upplega. Därför har flyginventering hittills endast kunnat genomföras i februari 2006. Helikopter och pilot ställdes till projektets förfogande av Ittur Jakt AB. Inventeringen går till så att man flyger över hela arealen med stor noggrannhet. Ser man ett spår leder in i tät skog, går man ner och trycker ut djuren från beståndet. Flyginventeringen kom fram till en populationstäthet på 30 djur per 1000 ha i Kärnområdet.

En spillningsinventering som gjordes våren 2006 kom fram till en täthet på 18 djur per 1000 ha. Således en mycket lägre täthet än vad helikopterinventeringen kom fram till. Då ska man dock påpeka att spillningsinventering inte gjordes i hela området. Förhoppningen är att rätta snöförhållanden ges under 2009 för att kunna upprepa flyginventering och då bättre kunna jämföra med spillningsinventering.

Även foderplatsräkning kräver helst vinterförhållanden för ett säkrare resultat. Metoden går helt enkelt ut på att man samtidigt bevakar alla foderplatser inom det område man inventerar. Rätt utförd kan metoden ge ett minsta antal djur som finns i området samt en uppskattning av stammens sammansättning.

Inventering under brunsten har den fördelen att hindar och hjortar är på samma ställe. Metoden går ut på att samla så många observationer av djur som möjligt. I ett skogsdominerat landskap är det dock svårt att få en uppskattning av stammens storlek genom denna metod. Det jag vill undersöka i projektet är om man kan använda brunstobservationer för att få ett mått på könsfördelning och åldersfördelning i stammen. Dessutom kan man kanske använda

en årlig brunstinventering som ett index på populationstäthet och därmed upptäcka trender i stammens utveckling.

Åldersbestämning och reproduktion hindar

Sedan 1997 har det genom Holmens försorg samlats in käkar och livmödrar från fällda kronhindar. Syftet har varit att undersöka reproduktionen hos hindarna och relatera denna till ålder.

Totalt har ålder och reproduktion kunnat bestämmas för 380 hindar under perioden 1997-2007. Totalt sett hade 82% av dessa hindar ägg eller foster. Av de hindar som skulle ha fyllt två år påföljande vår var 52% dräktiga. I ålderskategorin 3-12 år var 95% befruktade. För hindar 13 år och äldre var siffran 76%.

Ungefär hälften av hindarna väntar således med sin första kalvning tills de är två år gamla. Hos hindar som är i sin bästa ålder gäller dock att nästan alla hindar blir dräktiga. För gamla hindar är datamaterialet relativt litet (bara 21 djur), men man kan ändå se en tendens till en lägre reproduktion hos dessa. Den äldsta hinden var för övrigt 23 år gammal och sköts på Stavsjö jaktsäsongen 2007-2008. Tyvärr gick det inte att fastställa om hon var dräktig eftersom livmoder ej lämnats in.

Kalvmärkning

Under 2005-2007 har nyfödda kalvar fångats och märkts. Syftet med kalvmärkningen var framförallt att undersöka överlevnad hos nyfödda kalvar samt eventuell utvandring. De kalvar som fångades 2005 öronmärktes bara, men 2006 och 2007 försågs kalvarna också med en liten radiosändare. Såväl 2005 som 2006 fångades fem kalvar. Trots en nära nog fördubblad arbetsinsats 2007 fångades bara fyra kalvar.

I ett fall verkar det som att hinden lyckats kränga av sändaren från kalven. Tre kalvar har dött strax efter märkning. En kalv var troligen övergiven redan innan märkning. Den andra kalven övergavs av hinden, förmodligen på grund av märkningen. Mycket tyder på att den tredje kalven blev tagen av räv.

Två kalvar har blivit fällda redan under sin första höst. En kalv som öronmärktes på Valinge 2005, fälldes också här samma höst. En kalv som märktes 2006 på Stavsjö, fälldes 7 km ifrån märkplatsen.

Två kalvar har skjutits i vuxen ålder. En spets som sköts hösten 2006 på Stavsjö, var märkt som kalv året innan i närheten av skottplatsen. En åttataggare som fälldes på Valinge i november 2008, var märkt som kalv 2005 på Stavsjö ca 15 km bort.

Hindars hemområde och rörelsemönster

Under februari-mars 2006 märktes fyra hindar på Stavsjö, tre på Virå och tre på Valinge. En av Stavsjöhindarna drabbades av en aggressiv form av lunginflammation och dog 1,5 månader efter märkning. Analysen gäller därför bara nio hindar.

Hindarna har en genomsnittlig hemområdesstorlek på 1 063 ha (369-1 813 ha, Minimum Convex Polygon). Med ett undantag har Kolmårdenhindarna varit stationära i respektive

märkningsområde och har inte heller gjort några förflyttningar som verkar vara säsongsstyrda. Med undantag av Stavsjöhindarna som regelbundet vistas även på Virå, så är det sällan som hindarna lämnar den mark där de märktes.

Den hind som rört sig ut från märkområdet, är en hind som märktes på norra delen av Virå (blått halsband). På vårvintern efter märkning gjorde hon utflykter dels till Bjärken, dels till i närheten av Djupvik. Därefter blev hon stationär vid Bjärken. Tyvärr tystnade denna sändare redan i mitten av november 2006. Hinden har dock observerats vid ett flertal tillfällen efter detta, ffa vid Bjärken, men även på Virå. Även om denna hind tillsynes hör hemma vid Bjärken, verkar det som att hon söker sig till Virå när det blir snö och kallt.

Den 27 november 2008 hittades en av Stavsjöhindarna död nära skjutbanan på Virå. Med stor sannolikhet var hon riven av varg. Hennes sändare kommer nu att få nytt batteri och halsband. Förhoppningen är att istället kunna märka ett vuxet handjur vintern 2009.

Batterierna i sändarna börjar nu nå slutet av sin livslängd. Sedan tidigare är två av Viråhindarna tysta. Under hösten har en Valingesändare tystnat och i skrivande stund verkar det som att ytterligare en Valingesändare och en Viråsändare håller på att ge med sig. Förhoppningen framöver är att kunna få in sändarna, förse dem med nytt batteri och halsband och därefter sätta ut dem på nya djur. Den data som samlats in ska nu analyseras än mer i detalj, i synnerhet vad gäller biotopval och vegetationssammansättning i hemområdena.

I februari-mars ska vi försöka märka tre hindar på Ericsberg (sändare finansierade av Ericsberg) samt en till två hindar i Stigtomta skötselområde (varav en sändare finansieras av skötselområdet själva genom fällavgift på kronvilt). Syftet med märkningarna på Ericsberg är att se om de mönster vi har sett i Kärnområdet upprepas även här. Med märkning i Stigtomtaområdet vill jag se hur storlek på hemområde och vandringsmönster påverkas av att landskapet här har en större andel jordbruksmark.

Hjortars hemområde och rörelsemönster

Under februari-mars 2007 försågs fyra hjortar med satellitsändare i Kolmården. En märktes på Virå, en vid Skogsby samt två vid Åby. Under brunsten 2007 märktes ytterligare två hjortar på Valinge.

Tyvärr tystnade den ena Valingesändaren redan en vecka efter märkning. Det är möjligt att denna sändare gick sönder i samband med slagsmål. Hjorten var dock vid liv så sent som brunsten 2008 och har observerats ett flertal gånger på Valinge.

Skogsbyhjortens sändare tystnade i januari 2008, men hjorten observerades under brunsten 2008. Viråhjorten försvann i början av oktober 2007 då sändaren tystnade. Sändaren tickade dock plötsligt igång igen i maj 2008. Sändare och kvarlevor hittades då strandade i sjökanten i Virå. Det finns en del oklarheter i detta dödsfall. Bl.a. fanns en avskuren repstump prydligt bunden i ena hornstången. Tack vare sändarens temperatur- och aktivitetslogg kan man fastställa att hjorten hamnat i sjön mellan kl. 01.05 och 01.40 den 5 oktober 2007. Därefter har inga positioner registrerats förrän hjorten flöt upp till ytan i maj 2008.

De nyare halsbanden har en tidsinställd utlösningmekanism och i början av december tappade den blå Åbyhjorten (tabell 1) sitt halsband. Sändaren ska fräschas upp och sättas ut på

en ny hjort. Därmed finns det i nuläget två hjortar med fungerande sändare; en Valingehjort och en Åbyhjort.

De märkta hjortarna har ett sommar-/vinterområde på i genomsnitt 2098 ha (tabell 1). De fyra som märktes i februari-mars brunstade i genomsnitt 13 km från sommar-/vinterområdet (mätt centrum till centrum, tabell 1). Hjorten märkt på Valinge i september 2007 har ett sommar-/vinterområde som överlappar brunstområdet. Tre hjortar som försetts med en mindre och enklare sändare i hornen under brunsten har vandrat 10-15 km från brunstplatsen till respektive vinterområde. Kronhjortar i Kolmården verkar således uppvisa ett vandringmönster liknande det som observerats för hjortar i Skåne. Under februari-mars 2009 ska vi försöka märka ytterligare fyra hjortar med satellitsändare.

Märkningsplats, färg halsband	Område vinter-sommar	Storlek hemområde vinter-sommar, ha	Avst. till brunst, km	Brunstområde
Skogsby, vit	Skogsby-Västeråsen	924	15	Stavsjö
Åby, blå	NO Åby	1566	10.5	Bråten-Virlångshult-Kopparbol
Åby, orange	NO Åby	1274	7.5	Kranken
Virå, svart	Virå-Sarpetorp-Björkviks flygfält-Humlekärr	2909	19	Malmsjön-Jakobslund-Hagstugan
Valinge, gul	Valinge-Vik-Ångsäter	3817	Överlappande	Valinge

Tabell 1. Handjur märkta i Kolmården 2007.

Effekt av jaktlig störning

Vid de tillfällen det har varit större drevjakter på Valinge, Stavsjö och Virå har sändarna ställts in på att registrera en position i kvarten. Hindrar som tagits upp av hundar har gått iväg upp till 15 km. Hindarna har i regel återvänt till marken snabbt, ofta redan efter ett dygn. Att hindarna snart återvänder har troligen att göra med den strategi man har med endast ett fåtal drevjakter på hela säsongen. Mellan dessa jakter ska det vara lugnt. Noterbart är också att sändarmärkta hjortar har lämnat brunstområdet och återvänt till vinterområdet just i samband med stora drevjakter i början av jaktsäsongen.

Tack

Stort tack till alla er som hittills ställt upp och hjälpt till: Per Cronström, Ingvar Erlandsson, Ove Fransson, Jonnie Friberg, Johnny Johansson, John Källström, Gustaf Lannek, Johan Palmgren, Bengt Röken, Håkan Svensson, Bosse Söderberg m.fl.

Tack också till er som har bidragit ekonomiskt till projektet: Svenska Jägareförbundet, Holmen Skog AB, Johan Hansen, Ittur Jakt AB, Caesar Åfors, Virå Bruk AB, Karl Erik Öttesjöes Stiftelse för vetenskaplig forskning och utveckling, Carl Göran Bonde, AB Ericssbergs Säteri, Stiftelsen Oscar och Lili Lamms Minne, Kolmårdens insamlingsstiftelse/Tåby Allmänning.